

Eksperti za učenje u praksi

Priručnik za mentore studentima nastavničkih profila

*Priprema budućih nastavnika na zapadnom Balkanu:
Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava
2019–2021.*

Rolf Golob

'Samo probaj nešto novo. Ne plasi se. Izadi iz svoje zone komfora, u redu?'
Mišel Obama

'Ne mogu biti nastavnik a da ne izložim suštinu onoga što jesam.'
-Paolo Frer

Ovaj priručnik je dio projekta:

Priprema budućih nastavnika na zapadnom Balkanu:

Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava 2019.-2021.

Ovaj projekat podržava nastavnike u njihovoj ulozi mentora u partnerskim školama za univerzitete koji obrazuju nastavničke profile, u kojima ti studenti imaju praktični dio nastave tokom svog studija.

Autor: Rolf Golob, Department IPE - Zurich University of Teacher Education (Department IPE – Switzerland,
www.phzh.ch/ipe, rolf.gollob@phzh.ch)

Fokus grupa: Sanja Blagdanić, Melisa Forić, Majlinda Gjelaj, Dragana Jovanović, Dušanka Popović, Maja Raunik Kirkov, Elda Tartari.

Nadzorni odbor: Astrit Dautaj, Ljubica Bajo Behmen, Petrit Tahiri, Bojka Đukanović
Vidosava Kašćelan, Ivanka Mijić, i Zlatko Grušanović.

Izdavač: Evropski Vergeland Centar (EWC) u saradnji sa Ciriškim Univerzitetom za obrazovanje nastavnika/
Odsjek za međunarodne projekte u polju obrazovanja

Oslo i Ciri, septembar 2020

Verzija, septembar 2020.

Resursi:

Living Democracy Volumes I – VI („Živjeti demokratiju“, tomovi I – VI): www.living-democracy.com
RFCDC:<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806cccc07>

Teaching Controversial Issues: <https://rm.coe.int/16806948b6>

Sa engleskog preveo Branislav Blagojević

Predgovor

Ova publikacija je rezultat projekta Priprema budućih nastavnika na zapadnom Balkanu: *Obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava 2019–2021*, u organizaciji Evropskog Vergeland Centra ("European Wergeland Center"). Finansiran od norveškog Ministarstva spoljnih poslova, projekat pruža podršku institucijama visokog obrazovanja i univerzitetima u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu¹, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji, koji su zainteresovani da modernizuju svoje programe za obrazovanje nastavnika, s ciljem da obezbijede kvalitetno obrazovanje za buduće nastavnike u regionu.²

Naš ključni cilj je da ojačamo inicijalnu obuku nastavnika (osnovni studij), stavljanjem naglaska na učenje orijentisano na praksi i promovisanje demokratskog građanstva i ljudskih prava. Od ključne je važnosti da osnovni studij sadrži praktične elemente, s obzirom na to da samo teorijska obuka nije dovoljna da pripremi nastavnike za izazove profesije.

Istraživanje pokazuje da obrazovanje nastavnika u zemljama zapadnog Balkana još naglašava teoriju u odnosu na sticanje praktičnih nastavničkih kompetencija.³ Postoji stalan disbalans između teorije i prakse u obrazovanju nastavnika, izazvan dijelom i ograničenom tradicijom partnerstva između obrazovnih institucija i škola. Svrha projekta je razrada ovog pitanja kroz stvaranje snažne mreže institucija koje obrazuju buduće nastavnike u regionu, zajedno sa školama koje će omogućavati praktični dio studija. Iskusni nastavnici, u ulozi mentora, sarađivaće sa univerzitetskim predavačima kako bi podržali studente nastavničkih profila dajući im priliku da isprobaju i unaprijede svoje nastavničke kompetencije u učionici. Postoji snažna potreba za kvalitetnim materijalima za podršku profesionalcima u obrazovanju – kao što su mentori u školama za praksi – kako bi mogli adekvatno raditi i jačati studente-buduće nastavnike.

Mi smo naročito zahvalni autoru ovog priručnika, prof. dr Rolfu Golobu, iz naše glavne partnerske institucije, Ciriškog univerziteta za obrazovanje nastavnika / Odsjek za međunarodne projekte u polju obrazovanja (the Zurich University of Teacher Education/ Department of International Projects in Education). Njegov intenzivan rad na ovom priručniku, njegov entuzijazam i volja da se finalizuje ova publikacija bili su od neprocjenjivog značaja. Takođe zahvaljujemo i njegovoj koleginici dr Iris Henseler Stierlin za doprinos nacrtu priručnika sa njenim iskustvima o poučavanju sa fokusom na sadržaj (Content-Focused Coaching (CFC)), kao i na njenim vrijednim komentarima.

Veoma smo ponosni na blisku saradnju sa univerzitskim profesorima sa zapadnog Balkana tokom razvijanja materijala Eksperti za učenje u praksi – priručnik za mentore studentima nastavničkih profila. Želimo iskazati svoju duboku zahvalnost svim članovima Regionalne fokus grupe i institucijama iz kojih dolaze za doprinos svojim komentarima i kontinuiranom podrškom razvoju ovog priručnika: prof. Sanji Blagdanić, Univerzitet u Beogradu; prof. Melisi Forić, Univerzitet u Sarajevu; prof. Majlindi Gjelaj, Univerzitet u Prištini; prof. Dragani Jovanović, Univerzitet u Nišu; prof. Dušanki Popović, Univerzitet u Crnoj Gori; prof. Maji Raunik-Kirkov, Univerzitet u Skoplju, i prof. Eldi Tartari, Univerzitet u Draču.

Posebna zahvalnost ide našim ekspertima iz Nadzornog odbora projekta, koji su dali svoj doprinos poznавanjem situacije u obrazovanju, te neprocjenjivim uvidima o obrazovanju, na njihovim područjima: Astrit Dautaj (Albania), Ljubica Bajo Behmen, (Bosna i Hercegovina), Petrit Tahiri (Kosovo⁴); Bojka Đukanović (Crna Gora), Vidosava Kašćelan (Crna Gora), Ivanka Mijić (Sjeverna Makedonija), i Zlatko Grušanović (Srbija). Zahvalnost za sve njihove napore ide i našim dragim kolegama, Bojani Dujković-Blagojević i Jennie Holck-Clausen iz Evropskog Vergeland centra.

Nadamo se da će svojim inovativnim pristupom "Eksperti za učenje u praksi – Priručnik za mentore studentima nastavničkih profila" dati doprinos podršci uloge mentorisanja studenata – budućih nastavnika, ne samo na zapadnom Balkanu, već i u Evropi, a i šire.

Ana Perona-Fjeldstad
Izvršni direktor,
Evropski Vergeland centar
(European Wergeland Centre)

¹ Sve reference na Kosovo, bilo da je u pitanju teritorija, institucije ili stanovništvo, u ovom tekstu se u potpunosti tumače u skladu sa Rezolucijom 1244 Savjeta bezbjednosti UN-a ne prejudicirajući status Kosova.

² Najnoviji materijal na polju građanskog obrazovanja i ljudskih prava, koji su razvili Savjet Europe i Univerzitet u Cirihu, korišćen je kao izvor u ovom projektu. Primjeri ovih materijala su: Living Democracy Volumes I-VI: www.living-democracy.com, Reference Framework of Competence for a Democratic Culture (RFCDC): <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806cccc07> i Teaching Controversial Issues: <https://rm.coe.int/16806948b6>

³ (Teacher Education and Training in the Western Balkans, Final synthesis report, Edited by Helene Skikos, European Commission, 2013)

⁴ Sve reference na Kosovo, bilo da je u pitanju teritorija, institucije ili stanovništvo, u ovom tekstu se u potpunosti tumače u skladu sa Rezolucijom 1244 Savjeta bezbjednosti UN-a ne prejudicirajući status Kosova.

Sadržaj

Uvod: Mentor i student nastavničkog profila..... 2

I. Mentor i student nastavničkog profila..... 4

1. Uloga mentora kao ključnog faktora za uspjeh inicijalne obuke (osnovnog studija).....	4
2. Zašto je sistem mentorstva koristan za sve uključene strane.....	5
3. Kvalifikacije mentora	6
4. Kvalifikacije studenta (nastavničkog profila).....	6

II. Posmatranje i povratna informacija 7

1. Posmatranje i davanje povratne informacije: O čemu treba da razmišlja mentor	7
2. Mentor poučava, student posmatra:	8
3. Student poučava, mentor posmatra:	9
4. Obrazac za pripremu i posmatranje časa.....	10
5. Za studente: Šta sam naučio/la iz Feedback-a.	12
6. Poučavanje fokusirano na sadržaj (CFC): Snažna profesionalna podrška	13

III. Pedagogija i Metodologija..... 15

1. Pružanje podrške studentu osnovnim profesionalnim pitanjima	15
A. Uslovi poučavanja i učenja	16
B. Postavljanje ciljeva i biranje materijala	17
C. Procesi koji rukovode učenjem i biranje oblika poučavanja	18
D. (Pr)ocjena	18
2. Uključivanje svih učenika: Četiri ključne metode	20
Ključni metod 1: Učenje na osnovu zadatka	21
Ključni metod 2: Kooperativno učenje	22
Ključni metod 3: Vodenje „plenarnih“ sesija.....	23
Ključni metod 4: Revidiranje discipline sa demokratskog stanovišta	25
Ključni metod 5: Blumova taksonomija – aktivno učenje za sve	26

IV. Kultura demokratije u učionici 27

1. Šta su kompetencije za demokratsku kulturu?.....	27
2. Potreba za deskriptorima (opisivačima) kompetencija	28
2.1 Vrijednosti	29
2.2 Stavovi.....	29
2.3 Vještine.....	31
2.4 Znanje i kritičko razumijevanje	32
3. Kako posmatrati demokratsku kulturu u razredu kroz kompetencije i korespondirajuće deskriptore	34
4. Moje zabilješke:	35
5. Poster za identifikovanje kompetencija za demokratsku kulturu.....	36

Uvod: Mentor su ključni faktor uspjeha

„Priprema budućih nastavnika na zapadnom Balkanu“ je projekat čija je svrha jačanje inicijalne obuke nastavnika na obrazovnom profilu Demokratija. Ali ne samo to, inicijalna obuka nastavnika mora da sadrži više praktičnih elemenata. To je zahtjev svuda u svijetu, jer je jasno da samo teoretska obuka nije dovoljna da pripremi nastavnike za zahtjeve njihovog zvanja.

U ovom projektu od velike je važnosti da svi univerziteti, koji učestvuju u projektu, sarađuju sa školama te da studentima nastavničkih profila daju priliku da isprobaju i unaprijede svoje kompetencije nastavnika na školskim časovima.

Ključan faktor za uspješnu praktičnu obuku jesu iskusni nastavnici koji u svojstvu mentora pružaju podršku studentima.

Mentori su iskusni nastavnici koji su spremni da daju osvrt na svoju ulogu, ne samo da bi bili efikasni nastavnici, već i kao pružaoci podrške studentima, nastavljujući i sami da uče tokom čitavog (profesionalnog) života. Ovaj priručnik napisan je s namjerom da pojasni ulogu mentora i podrži ih u njihovom zadatku. Mentor su, po našem mišljenju, partneri univerzitetskim predavačima. Na univerzitetu ili fakultetu, student nastavničkog profila dobija osnovne informacije ili dodatna znanja o novim dostignućima u pedagogiji, metodologiji i razvoju nastavnog i udžbeničkog materijala. U učionici, uz podršku mentora, studenti ne samo da posmatraju proces poučavanja uživo, već dobijaju i priliku da sami predaju, primijene i isprobaju u praksi ono što su naučili i primijetili. Metod poučavanja sa fokusom na sadržaj (content-focused coaching – CFC), koji je ovdje prikazan, pokazuje načine na koje planiranje, posmatranje i povratna informacija mentora postaju ključni element za profesionalni razvoj budućeg nastavnika.

Mentori takođe pokazuju načine na koje njihova učionica postaje svijet za sebe. Učionica nije samo mjesto gdje đaci uče za život, to je i mjesto gdje se sam život odigrava! To je mjesto gdje tzv. kultura demokratije može biti njegovana. Ukoliko nastavna praksa u školama nije vođena osnovnom atmosferom primijenjene demokratije, učenici neće iz škole izaći kao budući demokratski građani. Ali upravo to je i suština javnih škola u demokratskom društvu. Na taj način, mentori, zajedno sa univerzitetskim predavačima, podržavaju studente nastavničkih profila da uče o svojoj profesiji i ulozi u društvu.

Osnovni element kvalitetnog razvoja u inicijalnoj obuci je sljedeći: student, mentor i univerzitetski predavač obrazuju trougao učenja.

Studenti, mentori i predavači u trouglu učenja.

- Student je odgovoran za spajanje teorije i prakse.
- Univerzitetski predavač daje osnovna znanja o sadržaju i metodologiji.
- Mentor daje studentu prostor da primjenjuje i uči o poučavanju i na primjerima pokazuje praksu u učionici. Prema tome, mentora nazivamo „ekspertom za učenje u praksi”.

Nastavnicima koji odluče da budu mentori želimo lijepo putovanje kroz bogatstvo njihove profesije i nadamo se da će mentori uživati u svojoj novoj ulozi kao eksperti za učenje u praksi i kao prijatelji svojim mladim kolegama/studentima nastavničkih profila.

⁵ feedback – široko prihvaćen termin za povratnu informaciju.

I. Mentor i student nastavničkog profila

1. Uloga mentora kao ključnog faktora za uspjeh inicijalne obuke (osnovnog studija)

U današnje vrijeme, nastavnik mora da poznae učenike, kako oni uče i kako se razvijaju unutar društvenog konteksta. Iznad svega, nastavnik treba da ima dobro poznavanje vještina neophodnih za efikasno poučavanje. To uključuje pedagoška znanja, znanje kako poučavati različite učenike i znanje kako upravljati produktivnom učionicom. Ovo ima posljedice na studentovu krivu učenja: priprema časa, bavljenje disciplinom i situacijom u učionici, integracija učenika s poteškoćama u razvoju, korišćenje tehničkih pomagala, individualizacija učeničkih programa učenja, samo su neki od poslova koje student mora da nauči. Neke od ovih dužnosti su teške čak i za najiskusnije profesionalce, pa se čovjek zapita kao studenti uopšte opstaju, jer u učionici rade sa mlađim ljudima za koje preuzimaju odgovornost, iako i sami još uče.

Zbog toga iskusni nastavnik treba da podrži studenta. On ili ona treba da budu prijatelji, drugim riječima, mentorji studentu.

Mentorstvo je vaspitni proces u kojem iskusniji pojedinac, služeći kao primjer, poučava, ohrabruje, vodi i sklapa prijateljstvo sa manje vještim ili manje iskusnim pojedincem, u svrhu promovisanja profesionalnog razvoja ovog drugog. Aktivnosti i funkcije mentorstva sprovode se u kontekstu tekućeg, brižnog, odnosa između mentora i studenta.

Ključni elementi uspješnog mentorstva:

1. Mentorstvo je centralni element uspješnog procesa učenja.
2. I mentor i student dobijaju iz iskustva mentorisanja.
3. Dobri nastavnici nisu nužno i dobri mentorji. Potreban je drugaćiji skup vještina za efikasan rad sa odraslim učenicima.
4. Mentorji treba da se jave volonterski, ili da kažu „ne ove godine”.
5. Da bi se naučilo biti dobar mentor, potrebno je vrijeme.
6. Mentorji napreduju od nastavnika-eksperta, preko mentora početnika do mentora-eksperta.
 - a) Nastavnik-ekspert ima godine iskustva i posvećen je svom cjeloživotnom učenju, kao praktikant.
 - b) Početi kao mentor je promjena uloge. Mentor-početnik zna: „Ja imam mnogo da učim, a posmatra me student koji je takođe odrasla osoba”.
 - c) Mentorji sebe vide kao partnere univerziteta i studenata.

2. Zašto je sistem mentorstva koristan za sve uključene strane

a) Sistem mentorstva daje podršku **studentima nastavničkih profila**

- Pristup znanju, iskustvu i podršci mentora
- Povećana lična i profesionalna dobrobit zbog umanjenog stresa tokom tranzicije
- Povećana poslovna uspješnost i samopouzdanje
- Skraćeno je učenje po principu pokušaja i greške, a ubrzan je profesionalni rast
- Podrška za uspješno uključenje u nastavničku karijeru

b) Sistem mentorstva podržava i **Mentora**

- Prilika da se osvrne na vlastito nastavničko iskustvo
- Novo učenje, obnavljanje nastavničkih performansi
- Priznanje da ste odličan nastavnik kroz davanje uloge mentora
- Ponovno fokusiranje na instruktivnu praksu i razvijanje vještina refleksije
- Prilika da date doprinos profesiji
- Zahvalnost studenta
- Prilika za izgradnju mreže nastavnika radi promocije predmeta i njegovog sadržaja

c) Sistem mentorstva daje podršku **učenicima**

- Učenici će imati mlade nastavnike koji će se fokusirati na učenike, a ne na vlastito „preživljavanje“ časa
- Imaće bolje nastavnike koji su manje autoritarni i dominantni, a više se osvrću na rad i predani su kontinuiranom unapređivanju
- Imaće mlade nastavnike čije će samopouzdanje ih voditi da koriste širi raspon instruktivnih strategija i aktivnosti

d) Sistem mentorstva poddržava i **profesiju**

- Uspostavljanje profesionalnih normi otvorenosti i želje da se uči od drugih
- Stalan razvoj novih ideja i instruktivnih praksi, konstantno unapređivanje, saradnja, kolegijalnost, preuzimanje rizika i eksperimentisanje
- Bliska saradnja između univerziteta i školske prakse
- Zadržavanje najboljih i najkreativnijih nastavnika duže u poslu
- Zadržavanje iskusnih nastavnika u profesiji nudeći im nove izazove i priliku za napredovanje kroz ulogu mentora
-

e) Sistem mentorstva podržava i **univerzitete/fakultete**

- Teoretsko obrazovanje na univerzitetima zahtijeva škole kao partnere
- Profesija se može naučiti jedino kroz kombinaciju teorije i prakse
- Predavači su bliži trenutnoj školskoj praksi radi saradnje sa školama
- Studenti, škola, roditelji i društvo u cjelini, imaju koristi od školskog uspjeha zahvaljujući efikasnijoj obuci nastavnika

3. Kvalifikacije mentora

Mentori drže ključ uspjeha. Možda su najvrednija svojstva nestavnika-mentora njihovo znanje i resursi, odnos povjerenja koji izgrađuju sa studentima te lepeza iskustava na koja se mogu pozivati i prilika koje mogu ponuditi:

- a) Mentorji mogu da **stimulišu i strukturišu** proces učenja tokom praktične obuke.
- b) Mentorji imaju **raznorodne koncepte dobrog poučavanja** i mogu ih sprovoditi u praksi.
- c) Mentorji su ne samo kompetentni da djeluju, nego su i upoznati sa teoretskom pozadinom i **najnovijim pedagoškim istraživanjima**.
- d) Mentorji su u stanju da pruže studentima **teoretsko znanje u praktičnom kontekstu rada**, te ga tako učine vidljivim.
- e) Mentorji **odvajaju vrijeme** za ovaj njihov važan zadatak.

Ukoliko se studenti obučavaju kao eksperti kroz praksu, onda učenje na poslu ne bi više moralo da se rukovodi teoretskim lekcijama. Svi elementi praktičnih instrukcija mogu se transformisati iz polja primjene i iskustva u mjesto nezavisnog učenja. Ovo daje školama važnu ulogu u profesionalnom razvijanju nastavnika.

4. Kvalifikacije studenta (nastavničkog profila)

Uloga studenta je složena. Kao nastavnik u sazrijevanju, student je samo djelimično kvalifikovan i ima mnogo potreba za daljim razvojem.

Razlika između studenta i mentora leži u repertoaru nastavničkih i menadžerskih strategija koje iskusni nastavnik posjeduje. Pa ipak, svaki student već je proveo mnogo godina u učionici posmatrajući mnoge nastavnike. Student se, prema tome, ne može smatrati potpunim početnikom. On/ona već posjeduje svjesne ili nesvjesne nastavničke vještine.

Baš kao što se uloga mentora zasniva na razumijevanju, uloga studenta zasniva se na nekim ključnim principima. Većim dijelom, studenti

- još imaju mnogo da uče o primjeni njihovog znanja u radu
- moraju dobro da pripreme svoja predavanja
- moraju biti spremni da prihvate i primijene povratnu informaciju od mentora
- vremenom razvijaju vlastiti stil poučavanja
- prolaze kroz različite faze razvoja, od
 - preživljavanja od dana do dana
 - do brige o odgovornosti u upravljanju
 - do brige o uticaju njihovog poučavanja
 - do postavljanja pitanja o njihovoj profesiji.

II. Posmatranje i povratna informacija

1. Posmatranje i davanje povratne informacije: O čemu treba da razmišlja mentor

Posmatranje i davanje povratne informacije je najvažniji posao mentora. Budući nastavnik najviše će naučiti od refleksija iz prakse. Prema tome, studentu se mora dati što je moguće više prilika za poučavanje. Posmatrajte ga pažljivo vodeći bilješke (bolje manje primjedbi, ali dobro uočenih i potkrijepljenih dokazima). Zatim, odvojite dovoljno vremena za feedback (povratnu informaciju). Slijede tri načina da dobijete najviše od vremena koje ste proveli posmatrajući (budućeg) mladog kolegu:

a) Pripremite se

Mnogo toga što čini odlično posmatranje događa se prije nego što uđete u vlastitu učionicu u ulozi posmatrača. Imajte svoj okvir na kome zasnivate evaluaciju i jasno ga predstavite studentu. Budite sigurni da znate šta student želi da nauči i šta očekuje od vas (pogledati obrazac za posmatranje). Imajte jasnu sliku o tome šta vi očekujete da vidite u učionici i šta ćete evaluirati. Ono što vidite interpretirajte na fer način, osigurajte da vaši komentari daju podršku, a ne da povrijede studenta, da ih osnaže, a ne da ih pokolebaju. Učionica je mali svijet za sebe u kome se može živjeti kultura demokratije. Kada određene rutine slušanja, saradnje i međusobne podrške ne funkcionišu dobro sa studentom, to je možda zato što vi niste tako naučili svoje učenike.

b) Obratite pažnju na učenje, ne poučavanje

Umjesto da posmatrate studenta kako predaje lekciju, započnite sa idejom da posmatrate učenje. Nastojte da tu držite svoj fokus, tražeći pokazatelje da svi učenici u učionici – uče. Tri ključna pitanja vode vaše posmatranje, vaše bilješke i vaš feedback:

- Da li su učenici uključeni – angažovani? Ako nisu, koliko vremena je potrebno da ih ponovo vratite na zadatku?
- Da li je student sasvim jasno objasnio učenicima šta bi to trebalo da nauče?
- Učešće u učionici. Navesti učenike da odgovore na pitanje je mnogo komplikovanije nego pozvati prvog koji je podigao ruku. Provjerite da li student mijenja koga poziva, sačekavši dovoljno vremena da omogući te da više učenika uzme učešće itd.

c) U kratkom roku dajte svoj feedback

Jasno stavite do znanja studentu šta ćete posmatrati i još jednom: vodite detaljne bilješke, dajte pozitivan komentar odmah nakon časa (ne zaboravite na govor tijela – i ono šalje poruku), sjedite zajedno ako je moguće istoga dana (a svakako ako je jednodnevna praksa) i imajte na umu da će vaš feedback biti jedno od najjačih sredstava za razvoj studenta. Pristup Poučavanja s fokusom na sadržaj (CFC – vidi dole) mogao bi biti veoma snažan način podrške i davanja feedback-a.

2. Mentor poučava, student posmatra:

Metoda posmatranja sprovodenja nastave i komentari zasnovani na zapaženom sprovodi se i kada mentor demonstrira lekcije studentu. Tada studenti posmatraju i daju nastavniku (mentoru) kvalitativni feedback. Na početku ovo može djelovati iznenadjujuće na nastavnika / mentora. Da budemo potpuno jasni: ukoliko se ovo ne desi, nikada se neće uspostaviti atmosfera povjerenja između studenta i mentora. Ovdje treba razmotriti četiri koraka:

Korak 1. Dajte zadatak posmatranja:

Mentor obavještava studenta o fokusu svoje demonstracije. Zatim takođe daje savjet o mogućnostima za vođenje zabilješki (npr. postupci tokom aktivnosti učenika, vremenski plan zadataka poučavanja-i-učenja, formativna podrška tokom vremena učenja itd.). Kroz zadatak za posmatranje, mentor usmjerava pažnju studenta na aspekte koji su mu važni.

Korak 2. Student posmatra i bilježi u skladu sa fokusom zadatka:

Student posmatra i zapisuje u skladu sa dogovorenim zadatkom posmatranja, bez predrasuda. Bilješke se konvertuju u jasan i razumljiv oblik odmah nakon posmatrane lekcije. Podaci bi trebalo da osiguraju da student posmatra i bira odgovarajuće događaje i bilježi detalje omogućavajući evaluaciju onoga što se dogodilo u učionici.

Korak 3. Mentor i student daju osvrt na lekciju, koristeći podatke:

Student predaje svoj obrazac posmatranja mentoru. Mentor komentariše sakupljene podatke i svoja iskustva. Mentor daje razloge za svoj pristup i uključuje teoretsko znanje koje smatra relevantnim za situaciju. Student ima priliku da postavi pitanja i izrazi svoja razmišljanja i osjećanja. Razgovor se razvija i fokusira na ciljeve definisane na početku (vidi Korak 1).

Korak 4. Zabilježiti osvrt u pisnom obliku (zapisnik):

Odmah nakon osvrta, student zapisuje najznačajnije iz razgovora. Pri tome se koncentriše na sljedeća pitanja:

- a) Šta sam naučio, otkrio ili video, a da je novo za mene?
- b) Koje su teškoće za adaptiranje uočenog?
- c) Šta želim da preuzmem, isprobam za sebe, ili uradim drugačije?

U pisnom osrvtu student poredi mentorove lekcije sa vlastitim. Student proširuje svoje ideje i pravi nove planove akcije.

3. Student poučava, mentor posmatra:

Situacija u kojoj student predaje, a mentor posmatra je vjerovatno najjači element za razvoj predavačkih vještina kod početnika. Učenje kroz rad je važno ali nije ni približno dovoljno! Pažljiva refleksija na osnovu dokaza i feedback profesionalnog nastavnika su veoma, veoma važni. Mnogi nastavnici pamte ove momente kroz čitav svoj radni vijek. Odvajanje vremena za gore navedeno takođe pomaže i mentoru da razvije novi nivo profesionalizma. Ovdje treba razmotriti četiri koraka:

Korak 1. Student daje sugestiju za fokus posmatranja:

Prije lekcije, student daje mentoru fokus posmatranja koji je priklladan za lekciju (npr. „Hoću li uspjeti podstaći učenike da aktivno učestvuju? Kako da reagujem na reakcije učenika? Kako da rasporedim svoju pažnju?”). Zadatak posmatranja osigurava da mentor posmatra na ciljani način i fokusira se na aspekte koji su trenutno važni za studenta. Ako student nije siguran šta želi da se posmatra, mentor će ga podržati odgovarajućom sugestijom.

Korak 2. Mentor posmatra i bilježi u skladu sa fokusom zadatka:

Prije posmatranja časa, nastavnik razmatra kako se dogovoreni fokus posmatranja na najbolji način može posmatrati i zabilježiti (npr. bilježenjem učeničkih aktivnosti, zapisivanjem verbalnih odgovora itd). Tokom časa mentor pravi bilješke bez kvalitativnih sudova. Bilješke se konvertuju u jasan i razumljiv oblik odmah nakon posmatrane lekcije. Zapisani podaci treba da omoguće evaluaciju onoga što se desilo na času.

Korak 3. Mentor i student daju osvrt na lekciju, koristeći podatke:

Obrazac posmatranja služi kao osnov za razgovor i refleksiju sa studentom. Student daje komentar na zapisane podatke. Razvija se dijalog u kome mentor podržava studenta tokom osvrtu na održani čas. Cilj konverzacije je da student postane samokritični praktičar, percipirajući i evaluirajući vlastite postupke, da postane svjestan šta čini dobro poučavanje i da pronalazi načine za kontinuirani razvoj.

Korak 4. Zabilježiti osvrt u pisanim oblicima (zapisnik):

Odmah nakon osvarta, student zapisuje najznačajnije iz razgovora. Pisani osvrt treba da pokriva dvije stavke:

- a) kratki opis lekcije i primjedbe mentora
- b) posljedice za budući rad

Ako se prate ova četiri koraka, student će preuzeti odgovornost za vlastito učenje, jer je u pitanju njegova profesionalna budućnost.

4. Obrazac za pripremu i posmatranje časa

Nastavu posmatra

o Student

o Mentor

Datum i vrijeme:

Škola i razred:

Predmet i tema:

Ime mentora / ime studenta:

Dogovor: Šta želim da bude posmatrano? Šta je fokus posmatranja?

Posmatranje (prikljapanje podataka za refleksiju)

- Opis učeničkih postupaka / učenja.
- Opis nastavnikovog izlaganja.
- Opis raspoređivanja vremena / brzine i trajanja izlaganja
- Opis formativne procjene
- Opis interakcije između nastavnika i učenika, te među učenicima.

Bez interpretacije-zaključivanja, samo opis i prikljapanje podataka.

Teme o kojima želim razgovarati tokom feedback-a

5. Za studente: Šta sam naučio/la iz Feedback-a.

Datum i vrijeme:

Škola i razred:

Predmet i tema:

Ime mentora/ime Studenta:

Feedback za mene:

Ideje koje sam odlučio/la integrisati, zašto i kako:

6. Poučavanje fokusirano na sadržaj (CFC): Snažna profesionalna podrška

Jedan od najrelevantnijih dijelova vašeg posla, kao mentora, jeste da vodite svog studenta. CFC će vas u ovom radu podržati kroz pristup od tri stepena. Najprije sa studentom provjerite koliko vremena imate na raspolaganju i na koje elemente CFC-a se želite fokusirati. Model predlaže da: a) podrži pripremu lekcije, b) posmatra ili čak uzme i učešća u lekciji, c) debriefing zajedno sa studentom. Prije nego što detaljno obrazložimo proces vođenja (mentorisanja), daćemo neke relevantne podatke o ovoj međunarodno testiranoj i primjenjenoj metodi.

CFC: pozadina (background informacije)

Tokom osnovnog studija, osnovni fokus je stimulisanje učenja među studentima, tako da se nastavna praksa može optimalno adaptirati i stalno unaprediti. Iz perspektive socijalnog konstruktiviste o učenju i procesima promjene, uspješna promjena može se odigrati samo ako „učenik“ može da „prenese“ prijedlog, model ili novi uvid u lični repertoar djelovanja. Poučavanje s fokusom na sadržaj (CFC) podržava ovaj proces adaptacije i učenja među studentima kroz blisku podršku mentora u ulozi trenera. U ovoj ulozi, radite sa studentom u ciklusima planiranja, poučavanja i refleksije (osvrta na urađeno). Na taj način pomažete da se studentovo pedagoško i znanje sadržaja proširi a nastavna praksa unaprijedi. Cilj CFC modela je kontinuirani razvoj studentovog repertoara kompetencija za praktičan rad. U kreativnom okruženju, na elementima planiranja, implementacije i refleksije o aranžmanima poučavanja i učenja radite zajedno i kao jednaki. Jedino ako student razumije i u stanju je samostalno da izgradi korake učenja, tek tada može usvojiti novi metod ili pristup u svoj repertoar poučavanja.

Na najfundamentalniji način, CFC mora biti viđen kao saradnja između mentora i studenta, kako je gore navedeno, te je važno da se oni susreću kao jednaki. Naravno, mentor ima daleko više iskustva u odnosu na studenta. Međutim, u ovom poslu se ne može biti 100% u pravu ili pogriješiti. U terminologiji CFC-a, ovaj odnos se naziva „instruktivna saradnja“. Kroz iskustvo CFC-a, budući nastavnik uviđa koliko je plodonosno razvijati i imati osrvrt na sve elemente nastavnog procesa, zajedno sa drugim profesionalcem. Na duže staze, CFC vodi do kolegijalnog „vođenja“ u učionici, drugim riječima do razmjene i podrške među kolegama u školi. Ovakvo kolegijalno „treniranje“ u učionici ohrabruje nastavnike da stvaraju efikasno okruženje za učenje, dajući osrvrt na svoj repertoar, kao i njegov razvoj. U ulozi mentora, vi igrate ključnu ulogu u ovom procesu za svoje mlade kolege.

Dopunska literatura:

Becker, E. S. , Waldis, M. , & Staub, F. C. (2019). Advancing student teachers' learning in the teaching practicum through Content-Focused Coaching: A field experiment. *Teaching and Teacher Education*, 83, 12-26. doi:10. 1016/j. tate. 2019. 03. 007

Kreis, A. (2019). Content-Focused Peer Coaching – facilitating student learning in a collaborative way. In T. Janík, I. M. Dalehefte, & S. Zehetmeier (Eds.), *Supporting teachers: improving instruction. Examples of research-based in-service teacher education* (pp. 37-55). Münster: Waxmann Publishing House

Poučavanje sa fokusom na sadržaj (CFC): korak po korak

Korak 1: Prije trening-sesije

Prije početka sesije, mentor i student regulišu organizaciona pitanja:

- Kada i gdje se trening održava?
- Kada se izvode lekcije, a kada održavaju briefing i feedback?
- Koliko vremena je na raspolaganju za sastanke?

Korak 2: Preliminarna diskusija

1. Student i mentor biraju osnovne perspektive i pitanja kao fokus sesije. Ova dva vodeća pitanja su uvijek prisutna:
 - Šta učenici treba da nauče (ciljevi učenja i sadržaj predmeta)?
 - Da li se lekcija fokusira na učenika (dizajn lekcije)?
2. Student predstavlja svoju ideju i relevantne nastavne materijale.
3. Mentor i student zajedno pripremaju finalni plan lekcije, kroz dijalog.
4. Dogovaraju se da li lekciju treba da predaju zajedno.

Korak 3: Odgovorno zajedničko poučavanje i posmatranje

Za mentora je važno da zapamići da su tokom lekcije student i učenici istovremeno uključeni u proces učenja.

- Mentor predaje odabrane sekvence, kao model.
- Student i mentor predaju zajedno.
- Mentor se spontano uključuje u lekciju, npr. prilikom prezentacija i diskutovanja učeničkih odgovora.
- Student predaje samostalno, a mentor posmatra i vodi zabilješke.

U svakom slučaju, mentor posmatra i vodi zabilješke kako bi pripremio feedback. Fokalne tačke posmatranja su, kako smo već rekli, unaprijed dogovorene.

Korak 4: Feedback (Debriefing)

1. Student govori o tome kako se osjećao tokom lekcije u odnosu na odabrana ključna pitanja, da li je bilo ozbiljnijih odstupanja od plana i da li je bilo izazovnih ili nezadovoljavajućih situacija.
2. Mentor se nadovezuje na ovo iz svoje perspektive, takođe i po pitanju elemenata posmatranja koji su dogovoreni tokom preliminarne diskusije.
3. Feedback treba da se odigra kao dijaloški i konstruktivan razgovor, prije nego dva konsekutivna monologa.

III. Pedagogija i Metodologija

1. Pružanje podrške studentu osnovnim profesionalnim pitanjima

Mentor pomaže studentu da unaprijed razmisli o različitim elementima svoje profesije. Na taj način, student priprema i procjenjuje dobro poučavanje i učenje, ali i sprovodi kompetencije demokratske kulture u učionici na profesionalan način.

Sljedeća četiri elementa postavljaju osnov za dobro poučavanje i učenje. Ohrabrvanje studenta da ih uvijek uzme u razmatranje je velika profesionalna podrška, ali i zadatak koji nema kraja:

- A. Koji su uslovi za poučavanje i učenje?
- B. Koji su ciljevi koje moram postaviti i koje materijale treba odabrati?
- C. Kako ja razumijem procese učenja i koje oblike poučavanja da izaberem?
- D. Kako se mogu procijeniti ishodi?

Mentor podržava studenta da nađe rješenja postavljajući ova osnovna pitanja. Preispitivanje je, često, efikasniji način pronalaženja kreativnih rješenja, nego kroz bilo kakve direktive koje daje neko drugi.

A. Uslovi poučavanja i učenja

Dok planira lekciju, nastavnik mora imati jasnu sliku o karakteristikama i uslovima učenja kako razreda u cjelini tako i pojedinačnih učenika. Važno je razumjeti učenike i njihove individualne razlike: opseg i varijacije njihovih vještina i sposobnosti, njihovih jakih strana i slabosti, njihovih uvjerenja, stavova i interesa.

S jedne strane, nastavnik će pojasniti uslove učenja u razredu u smislu ciljeva učenja koje su zamislili. S druge strane, kod biranja ciljeva i tema, nastavnik će odlučivati u skladu sa svojim poznavanjem karakteristika pojedinačnih učenika i razreda u cjelini.

Utvrđivanje uslova za učenje kompletira prvi dio preliminarnih pojašnjenja. U daljem planiranju, nastavnik takođe mora uzeti u obzir opšte uslove u kojima se odvija poučavanje. Ovo je od presudne važnosti, naročito za studenta koji ne poznaje razred i školu.

- Koja znanja i vještine učenici već posjeduju?
- Koja znanja i vještine ja posjedujem?
- Kojih spoljašnjih uslova treba da budem svjestan?
- Šta znam o učenicima kao pojedincima?
- Koje elemente znanja i informacija učenici moraju imati kako bi se mogli pozabaviti novim zadatkom koji im se postavlja?
- Koje tehnike rada i učenja očekujem od učenika?
- Kakva iskustva imaju sa različitim metodama i oblicima društvene interakcije?
- Na kakve pozitivne ili negativne stavove, navike, predrasude ili ubjedjenja treba da, ili moram, da očekujem da ću naići?
- Kako mogu prevazići teškoće pri učenju, prepreke učenju i otpor učenju?

B. Postavljanje ciljeva i biranje materijala

Nastavnici uvijek iznova moraju pravdati svoje postupke: Koji su razlozi za odabir određenih ciljeva i tema? Utvrđivanje cilja poučavanja i izbor tema uključuje donošenje izvršne odluke u vezi sa poučavanjem. U mnogim nastavnim planovima i programima postoje opcije i mogućnosti za donošenje odluka. Naročito kada je NPP zasnovan na kompetencijama, sadržaj može prilično da varira, pa nastavnici moraju dobro odabrati. Drugim riječima, ciljevi ne treba da budu prosto iskopirani ili adaptirani, niti treba da budu dogmatski nametnuti. Prije da treba da budu razumno propitivani, a njihov izbor da bude zasnovan na zdravom razumu i jasnom opravdanju. Kada nastavnik napravi svoj izbor tema i ciljeva za poučavanje, on se odražava na njihovu odluku u lepezi širih konteksta. Ovaj zadatak je od krucijalne važnosti, jer je broj mogućih tema za poučavanje neograničen, dok je vrijeme za planiranje i predavanje ograničeno.

Sljedeća ključna pitanja su namijenjena da vas vode i pomažu vam u ovom složenom zadatku odabiranja i pripremanja tema za poučavanje.

Ključna pitanja za postavljanje ciljeva i odabiranje materijala:

Postavljanje ciljeva (ciljevi):

- Koje ciljeve želim postići?
- Koje kompetencije će biti najvažnije na kraju časa?
- Jesim li obezbijedio da ciljevi služe glavnim interesima i potrebama mojih učenika?
- Koje ciljeve treba da ispune svi učenici?
- Treba li definisati posebne nivoje postignuća za pojedine učenike (prema individualnim sposobnostima?)
- Da li sam osposobio učenike da idu naprijed od znanja ka djelima?
- Na šta se fokusiram u svom poučavanju – kognitivnoj, personalnoj ili socijalnoj kompetenciji?
- Da li sam jasno i eksplicitno iznio ciljeve?

Odabiranje tema i materijala:

- Koju sam temu izabrao?
- Koji su razlozi za moj izbor?
- Da li se moj izbor tema slaže sa silabusom?
- Koji aspekti moje teme su interesantni mojim učenicima?
- Na koji način je učenje u školi povezano sa učenjem van škole?
- Postoji li veza između teme i stvarnog života?
- Da li posjedujem generalno razumijevanje tematike?
- Koji nastavni materijali su na raspolaganju za specifične aspekte teme?
- Da li će i djevojčice i dječaci imati priliku da zaključuju iz vlastitog iskustva?
- Da li je odabrana tema meni interesantna?

C. Procesi koji rukovode učenjem i biranje oblika poučavanja

Iniciranje i podržavanje procesa učenja kod učenika je jedan od najfascinantnijih zadataka koje nastavnički poziv nudi. Pomažući studentima da to uvide, mentor u njima pali taj plamen. Ukoliko nastavnik nema dovoljno jasnu ideju o procesima učenja u koje učenici treba da se uključe da bi postigli željene ciljeve, nastavnik neće biti u poziciji da adekvatno planira modele i postavke aktivnosti poučavanja i učenja, zadatke i metode rada. Svako ko posvećuje vrijeme i trud da ispita na koji način pojedinci najbolje uče, postaće ekspert za učenje. To je nešto čemu treba da teži student nastavničkog profila.

Ključna pitanja za procese koji rukovode učenjem i biranje oblika poučavanja:

- Koji procesi učenja će omogućiti učenicima da postignu ciljeve?
- Kako da omogućim učenicima da u potpunosti usvoje, shvate (razumiju) i zapamte novu informaciju?
- Da li oblik učenja podstiče učenike da primijene svoja novostečena znanja i vještine na novim zadacima?
- Da li se planirane postavke učenja, ili sekvenca, primarno fokusiraju na upijanje, obradu i pohranjivanje informacija, ili na prenos zadataka?
- Pri planiranju ove sekvence učenja, da li sam razmotrio uslove učenja?
- Da li je glavni plan procesa učenja koji sam zamislio za učenike da izgradi strukture značenja, da usvoje vještine ili da razviju stavove?
- Da li sam ostvario uslove za adekvatne oblike poučavanja i učenja da bi se postigli ovi ciljevi:
 - postupcima (tako što sam bio aktivan, nešto formirao ili napravio itd.)?
 - razmišljanjem (mentalnim eksperimentisanjem, kreiranjem novih uvida)?
 - opservacijom?
 - tako što sam verbalno poučen (lekcija, prezentacija, pričanjem priče itd.)?
 - instrukcijom, asistencijom i saradnjom?
 - kroz diskusiju i debatu?
 - pisanjem dokumentacije (izvještaj, dnevnik studenta/učenika itd.)?
 - nekim određenim medijumom?
 - određenim događajima iz stvarnog života i iskustvom?
 - eksperimentom, metodom pokušaja i pogrešaka?

D. (Pr)ocjena

Za svako učenje i poučavanje moramo pitati: Kako i zašto učenici moraju biti ocijenjeni? Da li je ocjena fer? Da li ocjenjivanje podržava učenje i proces učenja? Koje kompetencije se mogu (pr)ocijeniti? Kakvo znanje je od najveće važnosti?

Snažno predlažemo povlačenje linije između procjene kulture demokratije i opšte procjene sadržaja predmeta. Kultura demokratije se procjenjuje kroz kompetencije i deskriptore. Njihova vidljivost pokazuje da su učenici postali veoma verzirani u demokratskim rutinama i da su ih implementirali u svakodnevnom životu u učionici i školi, ali i u komšiluku i u svojim porodicama.

Kada je u pitanju procjena napredovanja učenika, najvažnija odluka za nastavnika je koju formu (pr)ocjene da upotrijebi! Kod ocjene, ovo je jedan od najvažnijih profesionalnih koraka koje student mora preuzeti! Mora biti jasno da ukoliko nastavnici (pr)ocjenjuju dostignuće tokom, a ne poslije procesa učenja (formativna procjena), procjena će

funkcionisati kao sredstvo olakšavanja i omogućavanja i vodiće do boljeg postignuća. Često nastavnici vjeruju da je jedino test na kraju procesa učenja realna (pr)ocjena. To je velika greška. Prema tome, student mora da zna i razumije sva tri oblika (pr)ocjenjivanja kroz dobru praksu mentora u učionici.

a) (Pr)ocjena procesa učenja (formativna)

Ova perspektiva služi da unaprijedi, kontroliše i provjeri proces učenja kod učenika ili aktivnosti učenika i nastavnika na postizanju određenog cilja.

b) (Pr)ocjena postignuća učenja (sumativna)

U određenom trenutku, zaključna (pr)ocjena sumira znanje i vještine koje je učenik stekao. Njena glavna svrha je da obavijesti, na primjer, učenika ili roditelje o nivou performansi, ali ona ne podržava rezultat i proces učenja!

c) Prognostička (pr)ocjena

Ova vrsta gleda u budući razvoj učenika. U različitim stadijima tokom učenikovog školovanja, ljudi koji su uključeni u proces edukacije (učenici, nastavnici, roditelji, u nekim slučajevima školski psiholozi i druge institucije) preporučuju kako bi učenik trebalo da nastavi svoju školsku karijeru.

Ključna pitanja za (pr)ocjenu

Učenički proces učenja:

- Kako se uspješno učenje prepoznaće i (pr)ocjenjuje?
- Na koji način se primjenjuje samoprocjena i procjena drugih?
- Kako da od učenika osiguram postizanje ciljeva?
- Da li su učenici redovno iskusili uspjeh dok su učili?
- Da li su svjesni napretka koji su ostvarili?
- Da li moje poučavanje daje djevojčicama i dječacima jednaku šansu na uspjeh?
- Da li učenici posmatraju i unapređuju svoje učenje i radno ponašanje?
- Mogu li učenici da sami nadziru i procjenjuju svoje učenje i rezultate?
- Da li ja percepiram napredak svakog pojedinog učenika?
- Kako posmatram (pratim) socijalnu interakciju u razredu?

Nastavnikov proces učenja:

- Kako, kada i s kim ja mogu da radim osvrt na moje poučavanje?
- Kako da pustim moje učenike da me ocjenjuju?
- Kako da povežem uspjehe ili neuspjehe mojih učenika sa mojim poučavanjem?
- Kako da prepoznam svoj napredak u poučavanju i kako da učim kao student za budućeg nastavnika?

2. Uključivanje svih učenika: Četiri ključne metode

Učenje u učionici i školski život su dio cjeloživotnog učenja. Učenje o demokratiji i ljudskim pravima (u svim situacijama učenja i u svim predmetima) mora se povezati sa demokratskim metodama poučavanja i učenja. I student i mentor moraju biti svjesni snažnih signala koji dolaze iz prakse u učionici. Poučavanje tako postaje distinkтивan oblik obrazovne aktivnosti s ciljem da opremi mlade ljudi kompetencijama potrebnim da učestvuju kao aktivni građani i kao takvo koristi i povećava upotrebu distinkтивnih oblika učenja. Nastavnici treba da budu vični ovim oblicima učenja i sposobni da ih upotrijebi u praksi u različitim uslovima. Mentor je taj koji ima vještine da demonstrira i objasni svoju implementaciju ovih pristupa studentu.

Ove različite oblike treba razumjeti:

1. Induktivan

Predstavljanje konkretnih problema učenicima za rješavanje ili donošenje odluke i ohrabrvanje učenika da primijene to i na druge situacije – prije nego krenuti od apstraktnih koncepata.

2. Active

Podsticanje učenika da uče kroz aktivnost, a ne da im se samo govori...

3. Relevantan

Osmišljavanje aktivnosti učenja u vezi sa realnim situacijama u školskom životu, društvu ili šire u svijetu.

4. Kolaborativni

Korišćenje grupnog rada i kooperativnog učenja.

5. Interaktivan

Poučavanje kroz diskusiju i debatu.

6. Kritički

Ohrabrvanje učenika da misle za sebe, tražeći njihovo mišljenje i pogledi i pomažući im da razviju vještina argumentacije.

7. Participativan

Omogućavanje učenicima da doprinesu vlastitom učenju, na primjer, sugerijući teme za diskusiju ili istraživanje, ili procjenom njihovog učenja ili učenja njihovih vršnjaka.

Kako bismo produbili diskusiju između mentora i studenta, ovdje ćemo, na vrlo praktičan način, opisati pet posebno važnih instrumenata (alata):

Ključni metod 1: Učenje na osnovu zadatka

Ključni metod 2: Kooperativno učenje

Ključni metod 3: Vođenje diskusija u učionici

Ključni metod 4: Revidiranje reda i discipline sa demokratskog stanovišta

Ključni metod 5: Blumova taksonomija – aktivno učenje za sve

Ključni metod 1: Učenje na osnovu zadatka

Kako podstići učenje postavljanjem zadatka

Interaktivno poučavanje i učenje igra ključnu ulogu u većini aktivnosti predloženih u ovom priručniku. Ciljevi interaktivnog poučavanja su kognicija (tj. razmišljanje i razumijevanje), učenje i preduzimanje akcije. Svaka faza planiranja lekcija, monitoring zadatka, evaluacija rezultata i refleksija na cijeli proces ima puno skrivenog potencijala za učenje kod studenata.

Osnovni pristup integrisanog razmišljanja i činjenja ima implikacije na cjelokupan proces učenja. To ne znači da je aktivno bavljenje ciljevima učenja ograničeno na preliminarne faze „stvarnog“ učenja, što se shvata tako kao da uključuje samo mozgove učenika. U stvari, integracija učenja i činjenja može učenicima dati jasnu ideju zašto oni uče činjenjem: imaju zadatak da obave i to zahtijeva mnoge sposobnosti i vještine. Kod ove vrste poučavanja, učenik mora definisati vlastite potrebe učenja u svakoj novoj situaciji koja se pojavi. Učenicima će takođe biti potrebno uputstvo od nastavnika, što znači da studenti postavljaju svoje nastavničke zadatke, a ne obrnuto. Učenje na osnovu zadatka (TBL – Task Based Learning) daje idealnu kombinaciju konstruktivističkog učenja i učenja prema instrukciji.

Kod TBL-a, učenici se susreću s problemom koji žele da riješe. Učenje nije samo sebi cilj, već vodi do nečega korisnog i smislenog. Učenici uče istražujući načine da riješe problem postavljajući sebi i svojim nastavnicima zadatke koji popločavaju put do rješenja problema. Škola je život. Ovo takođe važi i za TBL. Mnoge situacije u stvarnom životu sastoje se od nalaženja rješenja za probleme. TBL priprema učenike / studente za život kreirajući situacije iz stvarnog života kao okruženje u kojem može da se odigra usvajanje kompetencija.

TBL prati šemu koja se može opisati opštim terminima. Ukoliko se nastavnik drži ove šeme, potencijal učenja kroz činjenje, dakle, aktivnog učenja će se odmotati gotovo spontano:

Elementi učenja na osnovu zadatka:

Učenici se sreću sa zadatkom kojeg treba riješiti (bilo da ga zada nastavnik, ili je dat u udžbeniku).

Učenici planiraju svoje postupke.

Učenici sprovode svoj akcioni plan.

Učenici daju osvrt na svoj proces učenja i prikazuju svoje rezultate.

Za učenike je važno da iskuse principe TBL-a često i u različitim kontekstima. Dobar zadatak koji će proizvesti više problema koje treba riješiti je najbolje sredstvo za stvaranje produktivnog i uzbudljivog okruženja za učenje.

Ključni metod 2: Kooperativno učenje

Kako podržavati učenje podrškom jedni drugima

Ovaj oblik poučavanja ne podrazumijeva samo puštanje učenika da rade u grupama u nadi da će se posao nekako obaviti. Kooperativno učenje fokusirano je na dostignućima za učenike.

Jasna podjela uloga među članovima grupe je preduslov za uspješno poučavanje u skladu sa kooperativnim modelom. Formalni zadaci koji obezbjeđuju jednak status među članovima grupe dijele se i praktikuju i to dovodi do uspješnog učenja.

Jasno je da nije svaki zadatak pogodan za ovaj oblik učenja. Međutim, polarizovan odnos, sa oblicima kooperativnog učenja u sprezi sa poučavanjem pod vodstvom nastavnika, nije ono na šta se misli ovdje. U ovom modelu poučavanja, nastavnik ima jasnu i smislenu ulogu. Uspjeh kooperativnog učenja, kako pokazuju mnoga poređenja među razredima, bazira se na nekoliko osnovnih elemenata:

Kako organizovati grupu:

Svakoj osobi u grupi dodijeljena je jedna od sljedećih uloga:

Moderator: Ova osoba obezbjeđuje da svi članovi grupe razumiju zadatak i govori u ime grupe.

Reporter: Ova osoba organizuje prezentaciju finalnog proizvoda.

Menadžer materijala: Ova osoba osigurava da su svi neophodni materijali dostupni i osigurava da se na kraju sve „počisti”.

Planer: Ova osoba pazi da grupa dobro organizuje svoje vrijeme i provjerava da li se grupa, u tom smislu, drži rasporeda. Planer osigurava da grupa kreira svoj akcioni plan na razuman način na početku zadatka i da taj plan adaptira u skladu sa razvojem situacije.

Medijator: Ova osoba rješava bilo koji problem unutar grupe.

Pravila:

1. Neki članovi grupe imaju posebne zadatke / uloge, ali svaka osoba pojedinačno je odgovorna za cijelokupan proces i za rezultate grupe.
2. Ukoliko nastavniku treba da se postavi neko pitanje, onda cijela grupa odlučuje koje će to pitanje biti. Na taj način, grupa svako pitanje formira kolektivno. Nastavnici ne odgovaraju na pojedinačna pitanja tokom ovog grupnog procesa.
3. Svaka grupa je odgovorna za prezentaciju. Svaki član grupe odgovoran je za davanje odgovora na bilo koje pitanje.
4. Nastavnici, koji često upražnjavaju kooperativni metod, kažu da obično ima smisla da učenici zadrže svoje uloge na duži period. To omogućava određenu sigurnost, ubrzava učenje i unapređuje performanse grupe.

Ključni metod 3: Vođenje „plenarnih“ sesija

Kako podržati učenje kroz diskusiju i kritičko razmišljanje

Vođeni svojim nastavnikom, učenici razmjenjuju svoje misli i ideje. To je sve. Okruženje je jednostavno i traži samo tablu ili flipčart, ali je uloga nastavnika vrlo zahtjevna. Platonovi Sokratski dijalazi obilježili su dugu tradiciju ovog modela poučavanja, pošto se Sokrat fokusirao na problematizovanje i dekonstrukciju partnerovih pogrešnih ili dogmatskih pogleda.

Učenici se uključuju u proces razmišljanja i interaktivnog konstruktivističkog učenja. Nastavnik ih podržava. Uopšteno govoreći, razmišljanje je napor koji povezuje konkretno sa apstraktnim. Plenarne sesije vježbaju i jačaju učeničku sposobnost razmišljanja. Razmišljanje zahtijeva vrijeme. Pažljivi učenici obično sporo razmišljaju. Kritičari su s pravom istakli slabost ovog oblika: primjenjuje se prečesto i suviše dugo; nastavnici postavljaju pitanja na koja učenici nisu zainteresovani da odgovore ili ne znaju odgovor; nastavnik zauzima krutu sokratovsku ulogu tretirajući učenike kao inferiorne od kojih se očekuje da isporuče ono što nastavnik želi da čuje. Međutim, ako se koristi promišljeno i sa izvjesnom količinom prakse, plenarne sesije su jedan od najsnažnijih, fleksibilnih i uistinu nezamjenljivih oblika učenja.

Sljedeća ček-lista navodi potencijale za učenje i savjetuje nastavnika šta da uradi, a šta da izbjegava.

Uloga učenika u plenarnim diskusijama:

Učenici

- ulaze u sesiju sa određenim znanjem – na različitim nivoima. Oni su zainteresovani za temu diskusije;
- znaju da je njihov doprinos dobrodošao: ne daju se ocjene za „pogrešne“ ideje ili sugestije;
- imaju više nego dovoljno vremena za pričanje;
- imaju različite potrebe za učenje (npr. „sporomisleći“ – „brzogovoreći“).

Uloga nastavnika na plenarnim diskusijama:

Nastavnik

- komunicira sa razredom i spreman je da reaguje na bilo šta što učenici kažu;
- u potpunosti vlada temom i ima jasnou ideju o ishodu sesije;
- vodi, ali ne dominira plenarnom sesijom, uzima mali vremenski udio u pričanju;
- daje učenicima dovoljno vremena da razmišljaju;
- aktivno sluša bez zapisivanja, dopunjava i pojašnjava ideje koje pomenu učenici;
- ohrabruje učenike da učestvuju i obraća se onima koji su čutljivi;
- ponaša se kao grupni menadžer, upravlja događanjima u učionici i vodi računa o vremenu;
- strukturiše diskusiju korišćenjem table (preferira se flipčart), nudeći slike, simbole, primjere, informacije, koncepte i okvire;
- prepoznaje potrebe za učenje kod učenika i reaguje u skladu s tim.

Potencijal za učenje kod učenika tokom plenarnih diskusija:

Učenici

- doživljavaju kako se odvija razmišljanje: postavljaju pitanja, pažljivo razmatraju odgovore, povezuju konkretno sa apstraktnim i obrnuto.
- razmjenjuju svoje kriterijume za odlučivanje i daju osvrt na razloge za svoj izbor kriterijuma.
- trebalo bi da doživljavaju svoj razred kao mini-zajednicu u kojoj su ohrabreni da učestvuju.
- obraća im se kao ekspertima (radi jačanja samopouzdanja).
- u stanju su da donešu odluku nakon razmatranja kontroverznih pogleda.

Šta izbjegavati tokom plenarnih diskusija:

- Postavljanje da/ne pitanja treba izbjegavati, jer će onda morati odmah postaviti sljedeće (nema diskusije). Postavite otvorena pitanja. Naknadna pitanja onda mogu biti uža i specifičnija.
- Izbjegavajte da budete uvučeni u diskusiju sa jednim ili dva učenika. Bolje je da njihova pitanja prebacite na razred.
- Izbjegavajte skretanje s teme ili ignorisanje izjava učenika na koje niste bili pripremljeni. One bi mogle biti najinteresantnije! I u ovom slučaju, uključite cijeli razred.
- Nema potrebe da komentarišete svaku pojedinu izjavu učenika sa kojom se slažete ili ne slažete.
- Nemojte ograničavati svoju ulogu na prozivanje učenika onim redom kojim se dižu ruke. Počesto će učenici skrenuti u druge aspekte ili podteme, pa diskusija može skliznuti u konfuziju ili haos. Zato preuzmite inicijativu i odlučite na koje teme da se prvo fokusirate. Ukažite na to da su raspoloživo vrijeme i koncentracija suviše ograničeni da bi se sve moglo prodiskutovati.

Ključni metod 4: Revidiranje discipline sa demokratskog stanovišta

U nekim razredima dolazi do nesporazuma kada su u pitanju demokratski pristup poučavanju i učenju. Da li mi je dozvoljeno da dajem jasna uputstva, rokove, da budem lider? – pitaju neki nastavnici. Da li je to još demokratski, ako hoću da imam jasna pravila za učenje, ponašanje, saradnju? Da, jeste, ukoliko ispunjava cilj učenja za sve! Demokratija znači vladavina zakona. Prema tome, disciplina i red su važni, ali sa stanovišta demokratije. Podržavajući studente (buduće nastavnike) da to uspostave, pomoći ćete im da postanu kompetentni lideri, prije nego autoritarni lideri. Evo nekoliko važnih savjeta koje treba poštovati:

- Red je neohodan u svim okolnostima. Grupa bez reda i osnovnih pravila ne može biti demokratska.
- Limiti i granice su neophodni. Pravila bi mogla biti pogrešna ili neodgovarajuća. Ali dok god su na snazi, moraju se poštovati. Međutim, mora biti omogućeno i njihovo mijenjanje.
- Od samog početka, učenici bi trebalo da učestvuju u osmišljavanju i sprovodenju pravila. Samo na ovaj način učenicima je moguće da se poistovijete sa pravilima.
- Razredna zajednica ne može funkcionisati bez međusobnog povjerenja i poštovanja. U nekim slučajevima može se ispostaviti da je teško stvoriti takvu atmosferu.
- Timski duh mora zamijeniti „takmičenje“ u razredu.
- Prijateljska atmosfera u razredu je od vitalne važnosti.
- Socijalne vještine nastavnika imaju presudan uticaj (demokratsko liderstvo, razvijanje osjećaja pripadanja grupi, izgradnja odnosa itd.).
- Grupna komunikacija je trajna neophodnost u demokratski vođenom razredu.
- Učenici, i dječaci i djevojčice, moraju se ohrabriti da isprobaju nešto novo i da uče na svojim greškama.
- Mora se omogućiti korišćenje slobodâ, u okviru postavljenih ograničenja. Samo na ovaj način je moguće da se razvije odgovornost pojedinca.
- Pravila će biti prihvaćena, a disciplina poštovana, ako to svakom pojedincu pomaže da se izrazi te ako podržavaju grupu da razvije zadovoljavajuće odnose i radne uslove.

Ključni metod 5: Blumova taksonomija – aktivno učenje za sve

Korišćenje Blumove taksonomije za pripremu zadataka za učenje olakšava da se pojasne ciljevi učenja i razvije aktivnost za učionicu, za svakog učenika, u svakom uzrastu.

Nastavnici čak mogu koristiti Bluma da pomognu studentima da sami postave svoja očekivanja. Akcioni glagoli stavljaju aktivnosti učenika u centar.

Kategorije	I. Pamćenje	II. Razumijevanje	III. Primjena	IV. Analiza	V. Evaluacija	VI. Kreiranje
	Pokazuje da se sjeća prethodno naučenog materijala prisjećanjem činjenica, termina, osnovnih koncepata i odgovora.	Pokazuje rezumirajuće činjenice / ideja putem organizovanja, poredanja, tumačenja, dajući opise i iznoseći glavne ideje.	Rješava probleme u novim situacijama primjenjujući usvojeno znanje, činjenice, tehnike i pravila na drugaćiji način.	Ispituje i „razbijja“ informacije u dijelove identificujući motive ili uzroke. Izvodi zaključke i pronađi dokaze za podršku generalizacijama.	Prezentuje i brani stavove dajući sud o informacijama, valjanosti ideja ili kvaliteta rada, na osnovu skupa kriterijuma.	Udružuje (spaja) informacije na drugačiji način kombinujući elemente po novom obrazcu ili predlažući alternativna rješenja.
Glagoli	<ul style="list-style-type: none"> • Izabrati • Definisati • Naći • Označiti • Navesti • Spojiti • Nazvati • Sjetiti se • Odnositi se • Odabratи • Pokazati • Spell⁶ • Reći • Precizirati: <ul style="list-style-type: none"> • Šta? • Kada? • Gdje? • Koji/a/e? • Ko? • Zašto? 	<ul style="list-style-type: none"> • Klasifikovati • Uporediti • Porediti • Pokazati • Objasniti • Proširiti • Ilustrovati • Tumačiti • Navesti • Odnositi se • Preformulisati • Prikazati • Sumirati • Prevesti 	<ul style="list-style-type: none"> • Primijeniti • Izgraditi • Izabrati • Konstruisati • Razviti • Eksperimentisati sa • Identifikovati • Intervjujati • Iskoristiti (koga ili šta) • Modelovati • Organizovati • Planirati • Odabratи • Rješiti • Upotrijebiti 	<ul style="list-style-type: none"> • Analizirati • Prepostaviti • Razvrstati • Klasifikovati • Uporediti • Zaključiti • Porediti • Otkriti • Secirati • Razlikovati • Podijeliti • Ispitati • Funkcionisati • Zaključiti • Istražiti (inspekcija) • Navesti (izlistati) • Motivisati • Pojednostaviti • Pregled • Učestvovati u • Testirati na... 	<ul style="list-style-type: none"> • Slagati se • Ocijeniti • Procijeniti • Nagraditi • Izabrati • Uporediti • Zaključiti • Kriterijum • Kritikovati • Odlučiti • Braniti • Odrediti • Procijeniti • Evaluirati • Objasniti • Uticati na... • Tumačiti • Presuditi • Opravdati • Označiti, obilježiti • Izmjeriti • Percepirati • Prioritizirati • Dokazati • Predložiti • Odabratи • Podržati • Vrednovati 	<ul style="list-style-type: none"> • Prilagoditi • Izgraditi • Promijeniti • Izabrati • Kombinovati • Povezati u cjelinu • Komponovati • Konstruisati • Kreirati • Obrisati • Dizajnirati • Razviti • Diskutovati • Elaborirati • Procijeniti • Formulisati • Zamisliti • Unaprijediti • Izumiti • Maksimizirati • Minimizirati • Modifikovati • Planirati • Predvidjeti • Predložiti • Rješiti • Prepostaviti • Testirati

⁶ Spelovati (slovakti), ima smisla za jezike koji nemaju fonetsko pismo (prim. prev.).

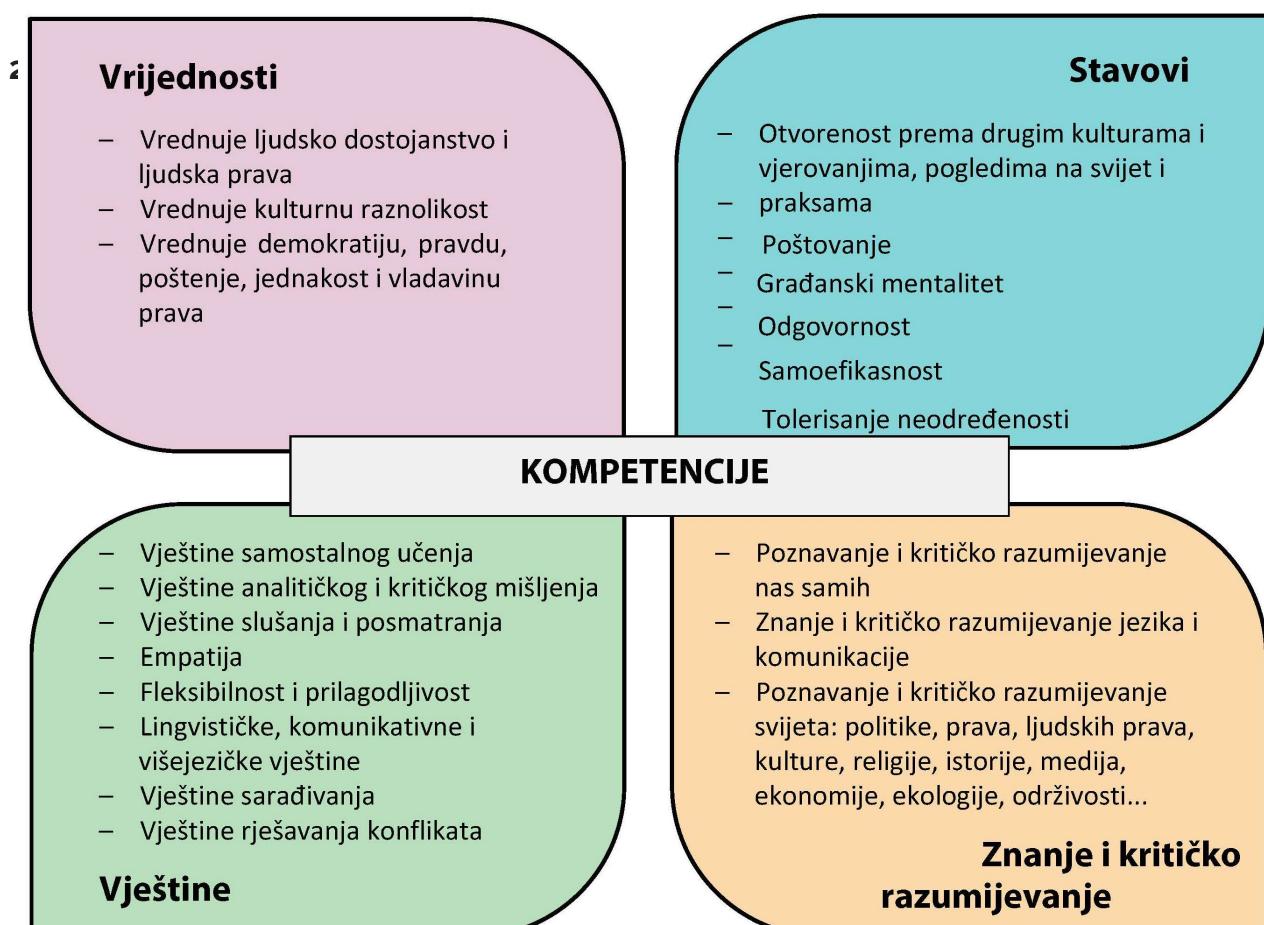
IV. Kultura demokratije u učionici

1. Šta su kompetencije za demokratsku kulturu?

Savjet Evrope razvio je Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu da se prilagodi za upotrebu u osnovnim i srednjim školama i visokom obrazovanju, te u institucijama za stručno osposobljavanje širom Evrope, kao i u nacionalnim nastavnim planovima i programima.

Model sa 20 kompetencija, razvijen u okviru Projekta za demokratiju Savjeta Evrope, opisuje kako se vrijednosti demokratije implementiraju u školama i svakodnevnom životu. U svakoj instituciji u kojoj se poučava i uči, vidljivi su neki od ovih elemenata. U svakoj učionici mnogi od njih se već sprovode, ali mi, kao nastavnici, često toga nismo svjesni.

Studente treba podržati da ih shvate i da nauče da identifikuju šta se dešava u njihovoj učionici, po pitanju razvoja kompetencija, kako bi svi učenici postali dio demokratskog društva.

2. Potreba za deskriptorima (opisivačima) kompetencija

Demokratska kultura se oslanja na to da građani imaju vrijednosti, stavove, vještine, znanja i kritičko razumijevanje opisano u gornjem modelu kompetencija. U skladu s tim, okvir obezbjeđuje detaljne deskriptore za svaku od 20 kompetencija. Ovi deskriptori pomažu da svaka kompetencija bude vidljiva, istovremeno djelujući i kao koristan instrument za posmatranje poučavanja i učenja, da učine vidljivim bilo koje skrivene kompetencije, ali i da ih planiraju (vidi obrazac posmatranja 3 – kako posmatrati demokratsku kulturu u razredu kroz kompetencije i korespondirajuće deskriptore).

Deskriptori kompetencija su izjave koje opisuju vidljivo ponašanje koje pokazuje kada je osoba postigla izvjesni nivo određene kompetencije. To je relevantno za razvoj demokratije, jer kada vidimo da se kompetencije i deskriptori primjenjuju u učionici i svakodnevnom životu, znamo da društvo nije samo demokratija na papiru, već demokratija sa stvarnim postupcima i rezultatima. Učionica je važno trening-mjesto za ovo: u školi i učionici, učenici sami doživljavaju demokratiju na djelu kao normalnu dnevnu rutinu.

Mi vam dajemo ovdje ne samo kompetencije i deskriptore, već i „vrt kompetencija“ (pogledajte zadnju stranu ovog priručnika). Vi i ostali učesnici možete iskoristiti ovaj poster da napravite profil svog razreda, svoje škole, svog osoblja itd. Slijedi objašnjenje kako se to može uraditi.

Sljedećih 135 deskriptora mogu se iskoristiti kao ček-lista za raznorodne svrhe i različite učesnike:

- **Kao nastavnik**, redovno dajete osvrt na svoju nastavnu praksu i na razvoj i postupke učenika.
 - Koje kompetencije postaju sve vidljivije?
 - Gdje vidite jake strane, uopšteno, ali i kod učenika individualno?
 - Gdje vidite potrebu za daljim usavršavanjem? Kako to planirate?
- **Kao mentor**, vi dajete podršku studentu i njegovoj svijesti o dnevnoj realnosti demokratske kulture u učionici, tako što zajedno prolazite kroz listu.
- Vaš **student** koristi listu kompetencija i deskriptora kako bi se upoznao sa posmatranjem sprovodenja demokratije u učionici.
- **Poster kompetencija na zadnjoj strani** ovog priručnika, u kombinaciji sa listom deskriptora, fantastična je prilika da se stekne dublje razumijevanje stvarne demokratije u svakom dijelu društva, počevši od učionice.
 - Odštampajte poster radi upotrebe za posebna posmatranja.
 - Izaberite razred koji želite posmatrati i analizirajte ga koristeći deskriptore kao instrument za posmatranje (to je takođe alternativa obrascu koji predlažemo dalje u tekstu).
 - Prođite kroz „vrtno kamenje“ (kompetencije) i pokušajte da zaključite koje ste deskriptore zapazili. Možete ih u manjoj mjeri i adaptirati. Deskriptor se rijetko primjenjuje tačno onako kako je napisan.

2.1 Vrijednosti

1. Vrednuje ljudsko dostojanstvo i ljudska prava

2. Zastupa stanovište da društvo treba da poštuje i štiti specifična prava djeteta
3. Brani stanovište da niko neće biti podvrgnut torturi ili nehumanim ili ponižavajućim postupcima ili kažnjavanju
4. Zastupa stanovište da sve javne institucije treba da poštuju, štite i sprovode ljudska prava.
5. Brani stanovište da čak i kada su ljudi u zatvoru, iako su podvrgnuti ograničenjima, to ne znači da manje zaslužuju poštovanje i dostojanstvo u odnosu na druge.
6. Smatraju da svi zakoni treba da budu konzistentni sa međunarodnim normama i standardima ljudskih prava.

2. Cijene kulturnu raznolikost

7. Promoviše stav da treba da budemo tolerantni prema drugaćnjima vjerovanjima u drugim društvima.
8. Promoviše stav da uvijek treba da težimo međusobnom razumijevanju i smislenom dijalogu između naroda i grupa koji se doživljavaju kao „drugačiji“ između sebe.
9. Izražava stav da se kulturna raznolikost unutar društva treba pozitivno prihvati i vrednovati.
10. Zastupa stanovište da treba koristiti interkulturni dijalog da nam pomogne pri prepoznavanju naših različitih identiteta i kulturne pripadnosti.
11. Zastupa stanovište da interkulturni dijalog treba koristiti da se izgradi poštovanje i kultura „zajedničkog življenja“.

3. Vrednovanje demokratije, pravde, poštenja, jednakosti i vladavine prava

12. Zastupa stanovište da škola treba da nauči dake o demokratiji i kako se ponašati kao demokratski građanin.
13. Izražava stav da svi građani treba da imaju jednak i nepristrasan tretman pred zakonom.
14. Zastupa stanovište da zakoni treba uvijek da budu primjenjeni i sprovedeni na fer način.
15. Zastupa stanovište da se demokratski izbori uvijek moraju provoditi na fer i slobodan način, u skladu sa međunarodnim standardima i nacionalnim zakonodavstvom, bez prevare.
16. Izražava stav da kad god javni službenik koristi moć položaja, ne bi trebalo da zloupotrijebi tu moć i prekorači granice svojih zakonskih ovlašćenja.
17. Podržava stav da sudovi treba da budu dostupni svima, tako da ljudima nije uskraćena mogućnost da iznesu slučaj pred sud zato jer je to preskupo, problematično ili komplikovano.
18. Podržava stav da oni kojima je data zakonodavna vlast nisu iznad zakona i da su pod odgovarajućim nadzorom.
19. Izražava stav da informacije o javnim politikama i njihovoj primjeni treba da budu dostupne javnosti.
20. Zastupa stanovište da treba da postoje efikasni (pravni) lijekovi protiv postupaka javnih vlasti koje krše građanska prava.

2.2 Stavovi

4. Otvorenost za drugačije kulture

21. Pokazuje interes da uči o ljudskim vjerovanjima, vrijednostima, tradiciji i pogledima na svijet.
22. Pokazuje interes za putovanja u druge zemlje.
23. Izražava radoznalost prema drugačijim vjerovanjima i tumačenjima te drugim kulturnim orijentacijama i pripadnostima.
24. Izražava zahvalnost na prilici za sticanje iskustava iz drugih kultura.
25. Traži i zahvalan je za priliku da se sretne sa ljudima koji imaju drugačije vrijednosti, običaje i ponašanje.
26. Traži kontakt sa drugim ljudima kako bi naučio o njihovoj kulturi.

5. Poštovanje

27. Daje prostor drugima da se izraze.
28. Izražava poštovanje prema drugima kao prema jednakim ljudskim bićima.
29. Tretira sve ljude s poštovanjem, bez obzira na njihovo kulturno porijeklo.
30. Izražava poštovanje prema ljudima koji su drugačijeg društveno-ekonomskog statusa.
31. Izražava poštovanje za religijske razlike.
32. Izražava poštovanje prema ljudima koji imaju drugačije političke stavove.

6. Građanski mentalitet

33. Izražava želju da sarađuje i radi s drugima.
34. Saraduje s drugim ljudima na zajedničkim interesima.
35. Izražava odlučnost da ne bude samo posmatrač kada se krše dostojanstvo i prava drugih.
36. Diskutuje šta se može uraditi kako bi se pomoglo da zajednica postane još bolje mjesto.
37. Izvršava obaveze aktivnog građanina na lokalnom, nacionalnom ili globalnom nivou.
38. Preduzima radnje kako bi ostao informisan o građanskim pitanjima.

7. Odgovornost

39. Pokazuje da prihvata odgovornost za svoje postupke.
40. Ukoliko povredi nečija osjećanja, izvinjava se.
41. Završava traženi / povjereni posao na vrijeme.
42. Pokazuje da prihvata odgovornost za vlastite greške.
43. Konzistentno ispunjava obaveze prema drugima.

8. Samoefikasnost

44. Izražava vjerovanje u vlastitu sposobnost da razumije stvari.
45. Izražava uvjerenje da može izvršiti planirane aktivnosti.
46. Izražava vjerovanje u vlastitu sposobnost da prevaziđa prepreke na putu ka cilju.
47. Ukoliko se želite promijeniti, pokazujete vjerovanje da to i možete.
48. Pokazuje da ima povjerenje u svoje sposobnosti da se nosi sa životnim izazovima.
49. Pokazuje samopouzdanje da zna kako rješiti nepredviđene situacije zahvaljujući snalažljivosti.

9. Toleriranje neodređenosti

50. Dobro sarađuje sa ljudima koji nisu paletu različitih stavova i pogleda.
51. Pokazuje da može privremeno suspendovati donošenje suda o drugim ljudima.
52. Dobro se osjeća u nepoznatim situacijama.
53. Nesigurnost rješava na pozitivan i konstruktivan način.
54. Dobro radi u nepredvidljivim okolnostima.
55. Pokazuje želju da svoje ideje i vrijednosti stavi na probu.
56. Uživa u izazovu rješavanja neodređenih i dvosmislenih problema.
57. Pokazuje zadovoljstvo u bavljenju komplikovanim situacijama.

2.3 Vještine

10. Vještine samostalnog učenja

58. Pokazuje sposobnost da identificira resurse za učenje (npr. ljudi, knjige, internet).
59. Traži pojašnjenje novih informacija od drugih, kada je to potrebno.
60. Može naučiti nove teme uz minimalan nadzor.
61. Može (pr)ocijeniti kvalitet svoga rada.
62. Može izabrati najpouzdanoće izvore informacija ili savjeta iz palete ponuđenih.
63. Pokazuje sposobnost da nadgleda, definije, prioritizuje i kompletira zadatke bez direktnе supervizije.

11. Vještine analitičkog i kritičkog mišljenja

64. Može da utvrdi sličnosti i razlike između novih informacija i već poznatog.
65. Koristi dokaze da potkrjepi svoje mišljenje.
66. Može da procijeni rizike povezane s različitim opcijama.
67. Pokazuje da razmišlja o tome da li je informacija koju koristi korektna.
68. Može da prepozna sva odstupanja ili nekonzistencije ili razlike u analiziranim materijalima.
69. Može koristiti jasne i precizne kriterijume, principe ili vrijednosti kod donošenja odluka.

12. Vještine slušanja i posmatranja

70. Pažljivo sluša različita mišljenja.
71. S pažnjom sluša druge ljudi.
72. Posmatra geste i jezik tijela govornika kao pomoć da razumije značenje rečenoga.
73. U stanju je efikasno slušati tako da može „dešifrovati“ značenje i namjere druge osobe.
74. Obraća pažnju na ono što drugi ljudi nagovijeste, ali ne kažu naglas.
75. Primjećuje kako ljudi sa drugačijom kulturnom pripadnošću na istu situaciju reaguju na različite načine.

13. Empatija

76. Može da prepozna kada je kolegi / koleginici potrebna pomoć.
77. Pokazuje saosjećanje za loše stvari koje su se desile drugima.
78. Pokušava da bolje razumije svoje prijatelje zamišljajući kako stvari izgledaju iz njihove perspektive.
79. Uzima u obzir osjećaje drugih ljudi prilikom donošenja odluka.
80. Iskazuje stav da, kada razmišlja o ljudima u drugim zemljama, dijeli njihove radosti i tuge.
81. Tačno prepozna osjećanja drugih, čak i kada oni ne žele da ih pokažu.

14. Fleksibilnost i prilagodljivost

82. Modifikuje svoje mišljenje ako je suočen/a sa racionalnim argumentom da je to potrebno.
83. Može promijeniti donesene odluke, ako njihove posljedice pokazuju da je to potrebno.
84. Prilagodava se novim situacijama koristeći nove vještine.
85. Prilagodava se novim situacijama primjenjujući znanje na drugačiji način.
86. Usvaja socio-kulturne konvencije drugih kulturnih ciljnih grupa kada ima interakciju sa članovima tih grupa.
87. Može modifikovati svoje ponašanje da bude odgovarajuće pripadnicima drugih kultura.

15. Lingvističke, komunikativne i višejezične vještine

88. Mogu da izraze svoja razmišljanja o problemu.
89. Traže od govornika da ponove što su rekli, ako im to nije bilo jasno.
90. Postavljaju pitanja koja pokazuju da razumiju stavove drugih ljudi.
91. Mogu usvojiti različite načine da izraze učitivost na nekom drugom jeziku.
92. Mogu lingvistički posredovati u interkulturnoj razmjeni prevodenjem, tumačenjem ili objašnjavanjem.
93. Mogu uspješno izbjegći ili riješiti međukulturne nesporazume.

16. Vještine saradivanja

94. Gradi pozitivne odnose sa ostalima u grupi.
95. Kada radi kao član grupe, obavlja svoj dio grupnog rada.
96. Radi na izgradnji konsenzusa za postizanje ciljeva grupe.
97. Kada radi kao dio grupe, obaveštava ostale o svakoj korisnoj ili relevantnoj informaciji.
98. Generiše entuzijazam među članovima grupe radi postizanja zajedničkih ciljeva.
99. Kada radi sa drugima, podržava druge ljudе, uprkos razlikama u stavovima.

17. Vještine rješavanja konfliktata

100. Komunicira sa uvažavanjem sa stranama u konfliktu.
101. Može da identificira opcije za rješenje konfliktata.
102. Može pomoći ostalima da razriješe konflikt jačajući njihovo razumijevanje raspoloživih opcija.
103. Može ohrabriti strane uključene u konflikt da aktivno slušaju jedni druge i da razmijene svoje probleme i stavove.
104. Redovno inicira komunikaciju radi rješavanja međuljudskih sukoba.
105. Efikasno se bori sa emotivnim stresovima drugih ljudi, anksioznosću i nesigurnošću u konfliktnim situacijama.

2.4 Znanje i kritičko razumijevanje

18. Poznavanje i kritičko razumijevanje nas samih

106. Može da opiše svoju motivaciju.
107. Može da opiše načine na koje vlastite misli utiču na vlastito ponašanje.
108. Može se kritički osvrnuti na vlastite vrijednosti i uvjerenja.
109. Može biti samokritičan iz više različitih perspektiva.
110. Može se kritički osvrnuti na vlastite predrasude i stereotipe koje je ostavio/la iza sebe.
111. Može se kritički osvrnuti na vlastite emocije i osjećaje u širokoj paleti situacija.

19. Znanje i kritičko razumijevanje jezika i komunikacije

112. Može da objasni kako ton glasa, kontakt očima i govor tijela mogu da pomognu komunikaciju.
113. Može da opiše društveni uticaj i efekte različitih stilova komunikacije na druge.
114. Može objasniti kako su ponekad društveni odnosi kodirani u lingvističke forme koje se koriste u konverzaciji (npr. u pozdravima, načinu obraćanja, upotrebi uzvišenih oblika).
115. Može objasniti zašto ljudi iz različitih kultura mogu slijediti različite verbalne i neverbalne komunikativne konvencije koje imaju smisla iz njihove perspektive.
116. Mogu se kritički osvrnuti na različite komunikativne konvencije koje se koriste u bar još jednoj društvenoj grupi ili kulturi.

20. Poznavanje i kritičko razumijevanje svijeta (uključujući politiku, pravo, ljudska prava, kulturu(e), religiju, istoriju, medije, ekonomiju, okolinu i održivost)

117. Može objasniti značenje osnovnih političkih koncepata uključujući demokratiju, slobodu, državljanstvo, prava i obaveze.
118. Može objasniti zašto svi imamo obavezu poštovati ljudska prava drugih.
119. Može objasniti osnovne kulturne prakse (npr. prehrambene navike, načine pozdravljanja, načine obraćanja, uljudnosti) u nekoj drugoj kulturi.
120. Može se kritički osvrnuti na to kako je njegov/njen pogled na svijet samo jedan od mnoštva pogleda.
121. Može procijeniti uticaj društva na prirodnu okolinu, na primjer, u smislu rasta populacije, razvoja, korišćenja resursa.
122. Može se kritički osvrnuti na rizike povezane sa ekološkim oštećenjem.
123. Može objasniti univerzalnu, neotudivu i nedjeljivu prirodu ljudskih prava.
124. Može se kritički osvrnuti na odnos između ljudskih prava, demokratije, mira i sigurnosti u globalizovanom svijetu.
125. Može se kritički osvrnuti na korijene razloga kršenja ljudskih prava, uključujući ulogu stereotipa i predrasuda u procesima koji vode do kršenja ljudskih prava.
126. Može objasniti opasnosti generalizacije s ponašanja pojedinaca na čitavu kulturu.
127. Može dati kritički osrvrt na religijske simbole, religijske ritual i religijske upotrebe jezika.
128. Može opisati efekte koje ima propaganda u savremenom svijetu.
129. Može objasniti kako se ljudi mogu braniti i zaštiti od propagande.
130. Može opisati razne načine na koje gradani mogu da utiču na politiku.
131. Može se kritički osvrnuti na prirodu razvoja okvira ljudskih prava I trenutnom razvoju događaja po pitanju ljudskih prava u različitim dijelovima svijeta.
132. Može objasniti zašto ne postoje kulturne grupe sa fiksnim urođenim karakteristikama.
133. Može objasniti zašto sve religijske grupe konstantno evoluiraju i mijenjaju se.
134. Može se kritički osvrnuti na to kako se istorija često predstavlja i poučava sa etnocentričnog stanovišta.
135. Može objasniti nacionalne ekonomije i kako ekonomski i finansijski procesi utiču na funkcionisanje društva.

3. Kako posmatrati demokratsku kulturu u razredu kroz kompetencije i korespondirajuće deskriptore

- Morate razumjeti svih 20 kompetencija i 135 deskriptora
- Analizirajte razred koristeći kompetencije i deskriptore: koji su upotrijebljeni, pokazani, uvježbavani?
- Pokušajte da posmatrate pauze između časova, odmore, usputne diskusije. Koje kompetencije i deskriptori su vidljivi?
- Ispunite listu sa kompetencijama koje ste primijetili i zapišite kada je svaka od njih bila vidljiva tokom časa.
- Iskoristite poster „Kompetencije za demokratsku kulturu“ da napravite profil razreda, učionice, škole.

Kompetencije i uočeni korespondirajući deskriptori (izaberi između 20 kompetencija sa „leptira“ i sa liste 135 deskriptora)	Situacija učenja tokom koje su kompetencije/deskriptori primjenjeni ili uvježbavani.

4. Moje zabilješke:

5. Poster za identifikovanje kompetencija za demokratsku kulturu

KOMPETENCIJE ZA DEMOKRATSNU KULTURU

20 Kompetencija za Demokratsku Kulturu i odgovarajućih 135 Deskriptora da vam pomognu da otkrijete jake i slabe strane demokratske kulture u školama i na drugim mjestima.

